

MAGDALENA BARAŃSKA

ORCID 0000-0003-3615-1321

*Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu*

SZKOŁY POLONIJNE WE WŁOSZACH. AKTYWNOŚĆ EDUKACYJNO-SZKOLENIOWA NAUCZYCIELEK POLONIJNYCH ZRZESZONYCH W ROP

ABSTRACT. Barańska Magdalena, *Szkoły polonijne we Włoszech. Aktywność edukacyjno-szkoleniowa nauczycielek polonijnych zrzeszonych w ROP* [Polish Community Schools in Italy. Educational and Training Activity of Polish Women Teachers Affiliated with ROP]. *Studia Edukacyjne* no. 71, 2023, Poznań 2023, pp. 177-190. Adam Mickiewicz University Press. ISSN 1233-6688. Submitted: 15.12.2023. Accepted: 5.01.2024. DOI: 10.14746/se.2023.71.11

The activities of Polish community schools are significant and rich in various initiatives promoting broadly understood Polishness. This is an area that has yet to be explored empirically. There are few scientific studies dealing with the functioning of Polish community schools in specific countries, describing the difficulties and challenges teachers are coping with while characterizing their potential and possibilities. Polish community education has evolved over the last few years. As a result of social and cultural changes, and the dynamics of migration processes, it must re-profile itself and start meeting the needs of children, both those who speak Polish and those who do not know Polish at all, and the implementation of this task belongs to Polish community teachers in Italy.

Key words: Polish community school, education, Polish community teacher, professional development, educational and professional activity, Italy

Wprowadzenie

Edukacja polonijna jest ważnym elementem budowania tożsamości narodowej oraz poczucia przynależności do określonej grupy. Opiera się ona głównie na promowaniu języka polskiego, przekazywaniu i pielęgnowaniu wartości oraz historii leżących u podstaw polskiej kultury i sztuki. Budowaniem i podtrzymywaniem polskości poza granicami zajmują się ośrodki polonijne i szkoły sobotnie w różnych miejscach w Europie oraz na świecie. Ich prężne funkcjonowanie jest zasługą zaangażowanych ludzi, Polek i Polaków,

którzy pomimo migracji zrzeszają się, kultywują i przekazują rodzime obyczaje młodszemu pokoleniu. Aneta Nott-Bower wskazuje na cztery oznaki charakteryzujące dobrą szkołę polonijną (Nott-Bower, 2023): wśród których wymienia edukowanie w dwukulturowości, poszanowanie i akceptacji obu kultur, promowanie szkół polonijnych w polskich społecznościach, podniesienie prestiżu Polski i języka polskiego w społeczności lokalnej oraz nawiązywanie współpracy i przyjaźni między organizacjami polonijnymi. Nie są to szkoły w klasycznym rozumieniu tego słowa – uczniowie nabywają wiedzę i umiejętności, które pomogą im w budowaniu wizji własnej osoby. Lekcje w szkole polonijnej skupiają się na wzbudzeniu w uczniach ciekawości dotyczącej kraju swoich przodków, jego historii współczesnej, jak i czasu oraz okoliczności powstania. Nauczyciele napotykają trudności i wyzwania, które bardzo rzadko pojawiają się standardowym cyklu edukacyjnym, a jedną z nich są pytania: „po co mam chodzić do szkoły polonijnej? Co będę z tego mieć? Co mi to da, skoro uczyć się we włoskiej szkole?” Odpowiedź na tego typu pytania nie jest prosta. Niniejszy artykuł przybliży funkcjonowanie szkół polonijnych działających na obszarze Włoch, prezentując jednocześnie własną aktywność szkoleniową i edukacyjną nauczycielek, która stanowi fundament podejmowanych przez nie inicjatyw.

Nauczyciel polonijny – czyli kto?

Jak twierdzi Ewa Koch, nauczyciel polonijny to taki ktoś, kto potrafi zrozumieć dziecko, które przyjechało z Polski i boryka się z trudnościami w procesie dobrego poznania dwóch języków (Panek, 2023). Największym wyzwaniem dla nauczyciela polonijnego jest zachęcenie ucznia do chodzenia do szkoły i uczenie się języka polskiego, pokazania zalet oraz korzyści wynikających ze znajomości języka, kultury i historii swoich przodków. Nadrzędny cel przygotowania zajęć stanowi wiedza, co uczniowie mają wynieść z danych zajęć, spotkań. Nauczyciel polonijny pracuje w zdecydowanej większości z dziećmi, których jeden z rodziców mówi w języku polskim, ale w domu komunikuje się w języku kraju, w którym mieszka.

Daria Wilkinson (2023), podkreśla, że rolą nauczyciela polonijnego nie jest nauczenie perfekcyjnego posługiwania się językiem polskim, a tylko przedstawienie kraju pochodzenia przodków, aby dzieci i młodzież chciały dowiedzieć się o nim więcej, poznać go, zobaczyć go, zwiedzić. Istotne jest wzbudzenie poczucia dumy wynikającej z tożsamości narodowej i związanej z nią historii oraz kultury. Według autorki, bycie nauczycielem polonijnym stanowi rezultat przede wszystkim pasji, to chęć bycia przewodnikiem po polskości, a misji tej nie można zrealizować bez określonej wiedzy, umie-

jętności oraz zaangażowania. Nauczyciel polonijny to nie tylko zawód, to przyjęcie określonego stylu życia polegającego na promowaniu polskości. Praca nauczyciela polonijnego jest wymagająca, naznaczona niecodziennymi sytuacjami, a zapłatę stanowi zadowolenie uczniów i satysfakcja z wykonywanej pracy. Jak wskazują sami nauczyciele polonijni (Traczewska, 2023), są oni często liderami regionów, pewnego rodzaju łącznikami, animator(k)ami życia polonijnego. Dbają też o pewnego rodzaju ciągłość pokoleń, kontakt ze starszymi przedstawicielami Polonii (dziadkowie często są w Polsce), ale także w miarę możliwości aranżują i umożliwiają spotkania z osobami zasłużonymi dla Polski.

W Sieci można znaleźć wiele autorskich blogów i stron prowadzonych przez i dla nauczycieli polonijnych. Dzielą się tam swoją wiedzą, doświadczeniami, wskazówkami, poradami oraz materiałami dydaktycznymi. Dostęp do części z nich i umieszczonych tam materiałów możliwy jest po zalogowaniu lub zakupie określonych pakietów narzędzi. Jest to cenne wsparcie dla początkujących nauczycieli oraz źródło licznych inspiracji.

Rada Oświaty Polonijnej we Włoszech

Rada Oświaty Polonijnej (ROP) we Włoszech funkcjonuje od 2014 roku. Została powołana podczas konferencji metodycznej dla nauczycieli polonijnych 26-27 października 2014 roku w Neapolu, zorganizowanej przez Stowarzyszenie Instytut dla Polonii, Wspólnotę Polską i Polską Ludotekę Rodzinną (Rada Oświaty Polonijnej, 2023). Założycielami Rady jest pięć szkół polonijnych: Sobotnia Szkoła Kultury i Języka Polskiego w Lago Patria przy Stowarzyszeniu Instytut dla Polonii w Neapolu, Szkoła Języka i Kultury Polskiej w Padwie przy Stowarzyszeniu Włosko-Polskim w Padwie/ AIPP, Polska Ludoteka Rodzinna - Polonijne Centrum Edukacyjno-Integracyjne w Wenecji Euganejskiej, Polska Szkoła Eksperymentalna przy Stowarzyszeniu Związek Polaków w Kalabrii, Polskie Przedszkole przy Stowarzyszeniu Nauczycieli Języka i Kultury Polskiej w Rzymie. Jak czytamy na stronie internetowej, powstanie Rady Oświaty Polonijnej stanowi odpowiedź na potrzebę integracji środowiska polonijnego we Włoszech. Jako główny cel i priorytet Rada obrała aktywizowanie środowisk polonijnych, zakładanie nowych ośrodków edukacyjnych, ale przede wszystkim wspieranie już istniejących. Członkom Rady zależy, aby łączyć szkoły polonijne z całego Półwyspu Apenińskiego (Smolińska, 2023), wyrównując tym samym poziom kształcenia i wychowania polonijnego, a także usprawnić przepływ informacji.

Obecnie ROP zrzesza 15 szkół, ludotek i świetlic polonijnych, do których należą (ROP, 2023): Sobotnia Szkoła Kultury i Języka Polskiego w Lago

Patrii przy Stowarzyszeniu Instytut dla Polonii w Neapolu, Szkoła Języka i Kultury Polskiej w Padwie przy Stowarzyszeniu Włosko-Polskim w Padwie / AIPP, Przedszkole i Szkoła Polonijna w Veneto przy Stowarzyszeniu „Polska Ludoteka Rodzinna”, Polska Szkoła Eksperymentalna przy Związku Polaków w Kalabrii, Polskie Przedszkole w Rzymie przy Stowarzyszeniu Nauczycieli Języka i Kultury Polskiej w Rzymie, Szkoła Kultury i Języka Polskiego w Katanii przy Stowarzyszeniu „Amici dell’Europa”, Polska Ludoteka „Wojtek” w Ascoli Piceno przy Stowarzyszeniu „Ludoteka Wojtek”, Polska Ludoteka „Wojtek” w San Benedetto del Tronto przy Stowarzyszeniu „Ludoteka Wojtek”, Polska Ludoteka w Genui przy Centrum Edukacji i Integracji Społecznej „Bratanki”, Szkoła Polonijna w Perugii „Czerwone Maki” przy Stowarzyszeniu Włosko-Polskim Czerwone Maki, Ludoteka – Szkoła „Polskie Kwiaty” przy Stowarzyszeniu Kulturalnym Polsko-Włoskim w Pontenure, Szkoła Polonijna w Weronie przy Stowarzyszeniu Włosko-Polskim w Weronie, Szkoła Polonijna w Udine przy Stowarzyszeniu „KLARIS”, Polska Szkoła w Turynie przy Stowarzyszeniu „Polonijka”, Szkoła Kultury i Języka Polskiego „ANTOŚ POLAK MAŁY” w Salerno przy Stowarzyszeniu AIPSAP. Zgodnie z informacjami umieszczonymi w mediach społecznościowych, Rada Oświaty Polonijnej we Włoszech ma strukturę federacji, która skupia w sobie szkoły i organizacje polonijne prowadzące działalność edukacyjną, a przystąpienie do niej jest dobrowolne i możliwe w każdym momencie. Na swoje statutowe działania Rada pozyskuje środki z Kancelarii Prezesa Rady Ministrów (ROP, 2023). W ramach pozyskanych dotacji posiada fundusze na wynajem pomieszczeń i opłaty eksploatacyjne. Środki te przeznaczane są również na dofinansowanie kosztów związanych z organizowanymi wydarzeniami oraz dotyczących utrzymania organizacji, ale także na nagrody w organizowanych konkursach. Wsparcie, jakie można otrzymać opiera się między innymi na szkoleniach metodycznych dla nauczycieli i animatorów oświaty, konsultacjach udzielanych przez doświadczonych nauczycieli i ekspertów, jak i realizacji wspólnych projektów edukacyjnych. Rada Oświaty Polonijnej we Włoszech jest także partnerem w projektach. Warto przywołać w tym miejscu chociażby projekt *Kompendium nauczyciela – psychologiczne i pedagogiczne aspekty pracy*, którego rezultatem jest darmowa monografia pod takim samym tytułem (Fundacja Polskiej Akademii Nauk Społecznych i Humanistycznych, 2023). Publikacja dedykowana jest nauczycielom w Polsce oraz nauczycielom polonijnym z różnych krajów w Europie i na świecie. Ponadto, ROP i szkoły w nim zrzeszone promują wiedzę o Polsce, organizując różnego rodzaju konkursy i olimpiady dla uczniów polonijnych, do których należą na przykład: Olimpiada Kulturowo-Językowa. Wiedza o Polsce. Warszawa. Zamek Królewski (edycja I – marzec 2021), *Józef Rufin Wybicki, Hymn Polski* (edycja II – kwie-

cień 2022). ROP doceniając pracę nauczycieli polonijnych, organizuje konkursy, na przykład Bursztynowa Kreda, jest i nagroda oraz wyraz uznania dla wyróżniającego się nauczyciela polonijnego. W roku 2022 miała miejsce II edycja konkursu.

W ROP-ie oraz szkołach przy niej zrzeszonych aktywnie działają mamy dzieci dwujęzycznych i właśnie w kobiecej aktywności, roli kobiet w historii (Traczewska, 2023), upatruje się siłę oraz szanse dla rozwoju edukacji polonijnej. Dlatego, warto zaznaczyć, że Rada Oświaty Polonijnej we Włoszech jest silnie reprezentowana przez kobiety, co może wynikać z charakterystyki włoskiej Polonii. Zgodnie z danymi (Polacy we Włoszech, 2023), w 2021 roku we Włoszech przebywało 77 779 Polaków, z czego 58 142 stanowiły kobiety, w roku 2022 przebywało 74 981 Polaków, a w roku 2023 liczba ta spadła do 74 387 (w tym 55 631 kobiet). Według danych Włoskiego Urzędu Statystycznego ISTAT z 2020 roku, osoby z polskim paszportem stanowiły 1,7% wszystkich cudzoziemców.

Działalność szkół polonijnych we Włoszech

Istotnym źródłem informacji o szkolnictwie polskim we Włoszech jest Biuletyn Informacyjny Polonii Włoskiej (Polonia Włoska Biuletyn Informacyjny, 2023). Liczy on ponad sto numerów i wydawany jest od 25 lat, dwa razy do roku – w sezonie wiosna/lato oraz jesień/zima. W Biuletynie można znaleźć informacje odnośnie działalności polskich placówek edukacyjnych. Artykuły w nim zawarte dotyczą między innymi: jubileuszy placówek edukacyjnych, informacji o drzwiach otwartych szkół, projektów edukacyjnych i konkursów realizowanych przez szkoły. Ponadto, można w nim znaleźć relacje z takich uroczystości i wydarzeń silnie związanych z polską edukacją, jak chociażby Dzień Nauczyciela czy bal studniówkowy maturzystów. Na stronie internetowej dostępne są również wydania specjalne poświęcone postaciom ważnym dla włoskiej Polonii.

Biuletyn pokazuje, że polskie szkoły silnie integrują polskich obywateli, organizując spotkania nie tylko dla uczniów, rodziców i nauczycieli, ale również sympatyków polskich placówek edukacyjnych.

Jak wskazuje literatura, szkoły polonijne, sobotnie, są jednostkami społecznymi i nie podlegają polskiemu systemowi edukacji *sensu stricto*. Zgodnie z danymi Ministerstwa, we Włoszech funkcjonuje 16 szkół polonijnych (Szkoly polonijne we Wloszech, 2023). Szkoły polonijne i pracujące w nich nauczycielki polonijne są wspierane nie tylko przez Radę Oświaty Polonijnej, ale przede wszystkim przez konsulaty, ambasadę, Ministerstwo Edukacji Narodowej w Polsce oraz Ośrodek Rozwoju Polskiej Edukacji za

Granicą. Zapoznając się ze specyfiką funkcjonowania szkół polonijnych we Włoszech, pierwszą kwestią wartą podkreślenia jest fakt, iż są to szkoły stosunkowo „młode”. O ile podtrzymywanie i pielęgnowanie tradycji narodowych na emigracji znane jest od setek lat, to sformalizowanie tych działań już nie. Włoskie szkoły polonijne, których dotyczy niniejszy artykuł, zaczęły powstawać po roku 2000. Są to szkoły tworzone z inicjatywy środowiska polonijnego, głównie rodziców dzieci wychowujących się w dwóch kulturach, oraz ze wsparciem stowarzyszeń i polskich placówek dyplomatycznych za granicą. Historia powstania każdej placówki jest niezwykle ciekawa, i pomimo „młodego wieku” mogą pochwalić się znacznymi osiągnięciami. Cechuje je niezwykła aktywność, dotycząca nie tylko wymiaru nauczania (uczenia), ale także związana z doskonaleniem zawodowym, podnoszeniem kwalifikacji i rozwijaniem kompetencji przez pracujące w nich nauczycielki.

Elementem łączącym wszystkie szkoły polonijne we Włoszech jest idea ich powstania – wspomniana już potrzeba środowisk polonijnych (rodziców, głównie mam), integracja polskich rodzin, nauka języka polskiego, która niejednokrotnie jest wskazywana jako priorytet działania. Podtrzymywanie, pielęgnowanie, przekazywanie polskich tradycji i wartości oraz fakt, iż dyrektorkami, nauczycielkami, animatorkami szkół polonijnych we Włoszech, jak już to zostało wcześniej wspomniane, są wyłącznie kobiety. Z kolei, do czynników różnicujących działanie polskich szkół, na które nauczycielki nie mają wpływu, należą infrastruktura szkół, ich wyposażenie oraz realizowany program (który ma zostać ujednolicony). Szkoły różnią się pod względem liczby sal i dostępu do nich, bowiem niektóre pomieszczenia są wynajmowane tylko na czas zajęć. W niektórych szkołach nauczycielki mają możliwość pozostawienia materiałów i pomocy dydaktycznych, w innych muszą być one jednak chowane lub zabierane do domu, co wiąże się z koniecznością dobrego zorganizowania logistycznego, a także silną motywacją (wewnętrzną) do pracy. Elementem różnicującym działanie placówek, przedszkoli i szkół był również program działania (nauczania). Szkoły polonijne działające na terenie Włoch przez długi czas nie miały wspólnego programu nauczania, każda realizowała własny autorski program, korzystając z różnych źródeł wsparcia. ROP postanowiła to zmienić. Cykl szkoleń i warsztatów, w których nauczycielki brały udział, miał między innymi na celu zdobycie wiedzy na temat tworzenia programu nauczania, który stanowiłby swoisty fundament działania szkół. Dokument w zamyśle niwelowałby różnice i przyczynił się do ujednolicenia warunków pracy nauczycieli zarówno pod kątem organizacyjnym, jak też proponowanych treści kształcenia i wychowania, co stanowiłoby wsparcie metodyczne dla nauczycielek. Szkoły polonijne działają głównie w weekendy, niekiedy tylko w soboty, a dzieci i młodzież spotykają się dwa razy w miesiącu.

Liczba dzieci, uczniów jest bardzo zróżnicowana. W 2014 roku do szkół uczęszczało około 250 uczniów, w roku 2019 było ich już 600 (Traczewska, 2023), co oznacza, że przez pięć lat ich liczba znacząco się zwiększyła. Wzrost zainteresowania można niewątpliwie łączyć z powstaniem i działalnością ROP, zrzeszonych przy niej szkół oraz prowadzonymi działaniami promocyjno-informacyjnymi. Zwiększenie liczebności uczniów niewątpliwie wpływa na organizację procesu wychowania i kształcenia. W badanych placówkach liczba uczniów wahała się od kilku do kilkudziesięciu – w ankietach¹ wskazywano między 8 a 50 uczniów w danej szkole. Niniejsze dane należy traktować jako wartość dynamiczną, ponieważ liczba dzieci zapisanych bywa większa niż uczęszczających. Warto również nadmienić, że kryterium podziału na klasy czy grupy jest dwuaspektowe. Podstawę klasyfikacji stanowi bowiem znajomość języka polskiego, a kwestią drugorzędną w tym przypadku jest wiek. Szkoły dokonują wszelkich starań, aby dokonany podział był najlepszy z możliwych. W większości placówek funkcjonuje od trzech do pięciu grup uwzględniających wcześniej wspomniane kryteria podziału. W praktyce oznacza to, że w grupach (klasach) dzieci są w wieku zbliżonym, ale mogą prezentować inny poziom rozwoju intelektualnego, co niewątpliwie stanowi wyzwanie dla nauczyciela, zwłaszcza w kontekście wyboru metod nauczania. W zależności od szkoły działa grupa żłobkowa, przedszkolna (grupa przedszkole i maluchy), starszaki, wczesnoszkolna (poziom klasy I i II), wczesnoszkolna i szkolna, dla młodzieży, zaawansowana, organizowane są również kursy dla dorosłych. Jak można zauważyć, nazewnictwo grup również nie jest ujednoczone. Jak wskazują nauczycielki, 90% dzieci pochodzi z rodzin polsko-włoskich, w których to mama jest narodowości polskiej, ale zdarzają się również dzieci, których oboje rodzice są Polakami.

Szkoły polonijne stanowią przestrzeń edukacyjną, ale są także miejscem spotkań integracyjnych, towarzyskich w najlepszym znaczeniu tego słowa. Wydarzenia towarzyszące działalności szkół (konkursy, przedstawiania) pozwalają na większą integrację społeczności polonijnych. Są również płaszczyzną wymiany doświadczeń i wsparcia dla osób, które od niedawna przebywają w obcym kraju i przechodzą proces akulturacji. Szkoły polonijne stanowią swoisty most, budują rodzaj więzi z krajem przodków.

Pandemia zmieniła funkcjonowanie całego systemu edukacji, w tym również funkcjonowanie szkół polonijnych we Włoszech. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że zakazy (reżim pandemiczny) wprowadzone przez rząd włoski były bardzo restrykcyjne; w pierwszej fazie pandemii obejmowały zakazy przemieszczania bez uzasadnionej przyczyny, ograniczenie funkcjonowania

¹ Autorski kwestionariusz ankiety dotyczący funkcjonowania szkół polonijnych we Włoszech, przygotowany przez zespół konsultacyjno-szkoleniowy ds. edukacji polonijnej we Włoszech WSE UAM.

placówek (np. poczty działały tylko w określonych godzinach i dniach tygodnia). Zamknięcie instytucji edukacyjnych, kulturalnych uniemożliwiło funkcjonowanie szkół polonijnych, ponieważ, jak już wspomniano, użytkowane przestrzenie były wynajmowane lub dzierżawione. Edukacja w szkołach polonijnych również przeszła w tryb online. Niestety, jak podkreślają nauczycielki, wiele dzieci przestało uczęszczać na zajęcia, w poszczególnych szkołach nie powstały grupy najmłodszych uczestników. Spotkania dla zainteresowanych realizowano za pośrednictwem Internetu, z wykorzystaniem dostępnych narzędzi, wśród których znalazły się: Google Suite, Google meet, Zoom, WhatsApp, Driver, Kahoot, Learning Apps. Ponadto, rodzice otrzymywali mailowo materiały i zadania do pracy z dziećmi. Nauczycielki nagrywały filmiki dla najmłodszych uczniów, jak również starały się utrzymywać kontakt z młodzieżą, a czas lockdownu wykorzystały na rozwój posiadanych kompetencji.

Potrzeby i aktywność szkoleniowa nauczycielek (przed, w trakcie i po pandemii)

Rozważania, które prezentuje niniejszy artykuł zostały sformułowane na podstawie dobrowolnych badań sondażowych (sondaż diagnostyczny, technika badania ankietowego, narzędzie: kwestionariusz ankiety, który składał się z pytań zamkniętych oraz otwartych dotyczących różnych obszarów funkcjonowania szkół polonijnych, w których przedstawicielki szkół polonijnych miały szansę na nieograniczoną wypowiedź pisemną). Ankieta miała na celu rozpoznanie i charakterystykę funkcjonowania szkół polonijnych we Włoszech, z uwzględnieniem aktywności szkoleniowych nauczycielek polonijnych funkcjonujących pod agendą Rady Oświaty Polonijnej we Włoszech (ROP). Analizie poddano odpowiedzi z 10 kwestionariuszy, ze szkół zrzeszonych wówczas w ROP-ie.

Badanie w placówkach przeprowadzono dwa razy. Pierwsze miało miejsce w 2020 roku i zostało zrealizowane w trakcie konferencji Programowej i Walnego Zebrania ROP, w którym wzięli udział przedstawiciele zespołu konsultacyjno-szkoleniowego ds. edukacji polonijnej we Włoszech WSE UAM. Drugie badanie miało miejsce w 2022 roku, a jego celem było zdobycie informacji o funkcjonowaniu szkół w czasie pandemii oraz weryfikacja potrzeb edukacyjnych i szkoleniowych szkół polonijnych po okresie pandemii Covid-19. Zostało ono przeprowadzone online.

W toku analiz próbowano znaleźć odpowiedzi na następujące pytania badawcze dotyczące obszaru aktywności edukacyjno-szkoleniowej. Po pierwsze, jaki charakter ma motywacja do pracy nauczycieli polonijnych, po drugie, jakie potrzeby szkoleniowe mają nauczyciele polonijni.

Z punktu widzenia prowadzonych analiz dotyczących potrzeb szkoleniowych, istotna jest wiedza o motywach podjęcia zatrudnienia w szkole polonijnej. Wśród najczęściej wskazywanych odpowiedzi odnośnie powodów podjęcia pracy w szkole polonijnej pojawiały się: kontynuacja dotychczasowej działalności społeczno-kulturalnej; chęć pracy w zawodzie i pasja; rodzicielstwo (bycie rodzicem dziecka dwujęzycznego); chęć otwarcia placówki polonijnej; chęć kultywowania polskich narodowych tradycji i wartości; chęć budowania w młodzieży polonijnej drugiej kultury, historii i polskiej tożsamości, oferta pracy; potrzeby środowiskowe Polonii; brak podobnej placówki w okolicy (200 km). W puli odpowiedzi na pytanie dotyczące motywów podjęcia zatrudnienia w szkole polonijnej znalazł się również aspekt karierowy, odnoszący się jednak do ucznia, wskazujący na zaletę uczęszczania na zajęcia do sobotniej szkoły. Najprawdopodobniej został wyrażony z perspektywy rodzica, którego dziecko uczy się w takiej szkole, przyszłościowo wskazujący na „lepszy start” dla dzieci dwujęzycznych we Włoszech. Opinię tę potwierdza w jednej ze swoich wypowiedzi Jan Miodek (ORPEG, 2023), wskazując, iż podtrzymanie języka polskiego oraz idąca za tym dwujęzyczność jest swojego rodzaju gwarancją dobrego losu dzieci w przyszłości. Podkreślone zostały tutaj dwa aspekty: emocjonalny – związany ze sprawianiem przyjemności dziadkom i innym członkom rodziny rozmawiając z nimi w języku ojczystym oraz aspekt praktyczny – w którym na pierwszy plan wysuwa się możliwość otrzymania lukratywnej oferty pracy ze względu na umiejętność poruszania się w dwóch kulturach oraz władanie minimum dwoma językami.

Wyraźnie zarysowała się również motywacja wewnętrzna, potrzeba przynależności, która stanowi bardzo silny motyw regulujący ludzkie zachowania. Ważną kwestią związaną z działalnością szkół polonijnych jest fakt, iż praca wykonywana przez nauczycielki jest pracą pro bono, bez wynagrodzenia, a środki finansowe pozyskane przez ROP przeznaczane są na organizację konferencji, konkursów, wynajem pomieszczeń, opłacenie platform do pracy online.

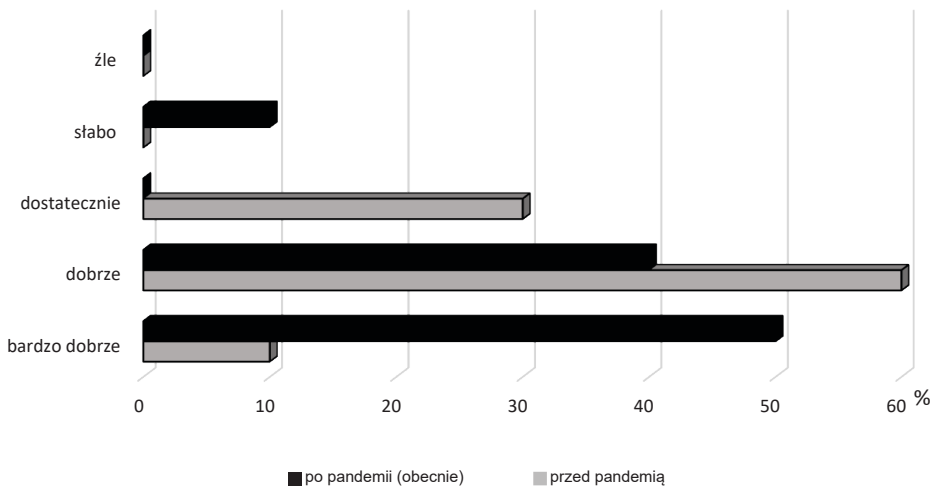
Analiza potrzeb szkoleniowych jest istotnym aspektem rozwoju pracowników, ale i organizacji. W tym przypadku można mówić o dwóch podstawowych celach: identyfikacji potrzeb grona pedagogicznego (specyficznych placówek, jakimi są szkoły polonijne) oraz doborze szkoleń, które zaspokoją potrzeby nauczycielek i placówki. Jest to istotne, ponieważ do najczęściej popełnianych błędów w procesie wybierania szkoleń dla pracowników są, po pierwsze – odgórne decydowanie, jakie szkolenia zostaną przeprowadzone, po drugie – wybieranie szkoleń modnych i popularnych (w myśl zasady „wszyscy się z tego szkolą”), przeprowadzanie analizy potrzeb za pomocą pytań typu, jakiego szkolenia pani/panu brakuje lub w jakim szkoleniu chcieliby państwo wziąć udział oraz dokonywanie rozpoznania potrzeb szkoleniowych w niesprzyjających warunkach, na przykład pod presją czasu.

Należy podkreślić, że aktywność szkoleniowa badanej grupy jest niezwykle wysoka. Szkolenia i rozwój zawodowy stanowią reprezentatywną cechę profesji nauczycielskiej. W trakcie pandemii aktywność szkoleniowa badanych wzrosła. Liczba szkoleń, w których uczestniczyły badane jest imponująca. Przejście na formułę online umożliwiło uczestnictwo w większej liczbie szkoleń. Oferta kursów online również wzbogaciła się. Ponadto, 80% badanych nauczycielek wskazało, że liczba odbytych szkoleń jest zdecydowanie większa niż sprzed roku 2020, po 10% badanych podało, że liczba szkoleń była taka sama, jak przed pandemią lub mniejsza. Co ważne, 80% badanych ma możliwość zgłoszenia w swojej placówce chęci partycypacji w określonym szkoleniu. Wśród szkoleń, w których uczestniczyły nauczycielki polonijne należy wymienić takie, jak: *Jak skutecznie pracować w szkole polonijnej*, *Warsztaty metodyczne dla nauczycieli szkół polonijnych we Włoszech* (czerwiec i październik 2022), *Czy historia rzeczywiście jest taka nudna? Nauczanie o dziejach i dziedzictwie narodowym w kontekście wymogów obecnych programów nauczania* (maj 2022), *Na polską nutę - twórcze zabawy muzyczne inspirowane polską tradycją i folklorem* (kwiecień 2022), *Formy teatralne w edukacji dzieci polonijnych* (marzec 2022), *Nowinki wychowawcze i ekscentryczne pomysły edukacyjne, czyli warsztat pracy alternatywnego pedagoga* (luty 2022), *Wywoływanie polskich głosek u dzieci dwujęzycznych* (maj 2021 i styczeń 2022), *Muzyka dla dwujęzycznego smyka* (grudzień 2021), *Projektowanie ćwiczeń i zadań angażujących ucznia - warsztaty* (grudzień 2021), *Projektowanie ćwiczeń i zadań angażujących ucznia - warsztaty* (listopad 2021), *Dziecko polonijne we włoskiej szkole. O pedagogicznym podejściu do dzieci dwu- i wielojęzycznych oraz jak tworzyć pomocy między kulturami* (listopad 2021), *Jak prowadzić (mobilny) sekretariat i dokumentację szkolną* (październik 2021), *Wykorzystanie coachingu w edukacji* (kwiecień 2021), *Książka, jako narzędzie pracy pedagoga. O edukacyjnych, wychowawczych i terapeutycznych walorach dziecięcej literatury* (marzec 2021), *Czym jest program nauczania i jak go stworzyć* (luty 2021), *Bajkoterapia, jako wędrówka po najskrytszych zakątkach umysłu i duszy... Emocje i myśli w dwujęzyczności dzieci oraz powrót dorosłych do świata dziecięcego* (grudzień 2020), *Potrzeby nauczyciela i potrzeby dziecka. Znaleźć równowagę, aby razem wzrastać w dwujęzyczności i w relacji* (listopad, 2020) *czego i jak uczymy w polskim przedszkolu w Rzymie* (listopad 2020), *O programowaniu języka polskiego w praktyce. Co to jest dzienniczek wydarzeń i jak go prowadzić* (październik 2020) ... (...) Nie są to oczywiście wszystkie szkolenia i webinaria. Wszystkie szkolenia, w których nauczycielki brały udział, szczegółowo opisane są na profilu ROP w mediach społecznościowych <https://www.facebook.com/oswiatawewloszech>.

Na uwagę zasługuje jednak częstotliwość szkoleń, minimum dwa w miesiącu, i niezwykle zróżnicowana tematyka. Dobór szkoleń wynika z obowiązków i zadań, które realizują nauczyciele polonijni. Nie tylko uczą, są

też organizatorami całego procesu dydaktycznego, łącznie z kwestiami logistycznymi. Wachlarz szkoleń jest szeroki – od szkoleń metodycznych, tematycznych, po administracyjno-biurowe. Warto dodać, że nauczycielki pracujące w sobotnich szkołach są aktywne zawodowo, a zdecydowana większość wyżej wymienionych szkoleń, w których brały udział, odbywała się w godzinach wieczornych (rozpoczynały się między 20:00 a 20:30), co również wskazuje na silną motywację i chęć zdobycia nowej wiedzy.

Prowadzenie zajęć edukacyjnych online z dziećmi i młodzieżą wymaga posiadania określonych kompetencji, w tym szczególnie kompetencji cyfrowych². Przeniesienie do świata wirtualnego zajęć dotyczących wartości, tradycji, historii, języka i jego wymowy, jednocześnie uwzględniając zróżnicowany poziom językowy grupy oraz poziom opanowania przez uczniów obsługi narzędzi do pracy w formule online, niewątpliwie było zadaniem wymagającym. Respondentki zostały poproszone o ocenę swoich kompetencji cyfrowych z perspektywy czasu.

Ryc. 1. Ocena własna kompetencji cyfrowych nauczycielek polonijnych

(źródło: badanie własne)

² Kompetencje cyfrowe stanowią konstrukt budowany przez: kompetencje informatyczne – czyli umiejętność posługiwania się komputerem i innymi urządzeniami elektronicznymi, korzystania z Internetu, aplikacji i oprogramowania; kompetencje informacyjne polegające na umiejętności wyszukiwania informacji, rozumienia jej, a także selekcji i oceny krytycznej; kompetencje funkcjonalne, czyli realne wykorzystanie powyższych kompetencji w różnych sferach codziennego życia, takich jak: finanse, praca i rozwój zawodowy, utrzymywanie relacji, zdrowie, hobby, zaangażowanie obywatelskie, życie duchowe itp.

Różnica w ocenie kompetencji cyfrowych jest znacząca, zaobserwować można przesunięcie. Przed pandemią nauczycielki oceniały swoje kompetencje cyfrowe dobrze, po pandemii oceniają je lepiej. Bardzo dobrze ocenia je połowa ankietowanych. Pozytywnie należy odebrać brak wskazań dotyczących złej oceny posiadanych kompetencji. Słabo swoje kompetencje ocenia 10% badanych, pojawienie się takiego wskazania może wynikać z konfrontacji oczekiwań z rzeczywistością, różnicą w umiejętnościach budujących kompetencje cyfrowe, między ich poziomem deklarowanym a faktycznym. Pandemia stała się istotnym tłem działalności sektora edukacyjnego, czynnikiem determinującym podejmowanie różnego rodzaju prób, okresem testowania nowych rozwiązań. Obnażyła niedoskonałości funkcjonujących systemów, ale również wskazała możliwości.

W toku drugiej tury badań, „popandemicznej”, zapytano po raz drugi o potrzeby szkoleniowe, które jak można było przypuszczać uległy zmianie. Zaobserwować można dwa trendy związane z aktywnością szkoleniową. Pierwszy to pewnego rodzaju zmęczenie związane z uczestnictwem w szkoleniach, zwłaszcza tych w formule online. Wskazują na to następujące oryginalne wypowiedzi badanych:

Szczerze powiem – na razie nie szukam szkoleń – za dużo ich było a mimo tego wiadomości się nie utrwały tak jak bym chciała”, „wydaje mi się, że w tej chwili, my, jako nauczyciele potrzebujemy nabrać „oddechu” i odpocząć od siedzenia przed komputerem. Musimy wrócić do normalności, co nie znaczy, że nie chcemy się uczyć i poznawać nowych sposobów na prowadzenie zajęć, zwłaszcza tych opierających się na metodach z wykorzystaniem tik. Ale chyba wszyscy potrzebujemy czasu na ochłonięcie.

Z drugiej strony, zauważalny jest niedosyt związany z metodami pracy oraz bardzo specyficznymi potrzebami nauczycieli polonijnych, na co jednoznacznie wskazują odpowiedzi badanych:

nieustannie – metody aktywizujące ucznia, metody i techniki w nauczaniu języka polskiego, jako odziedziczonego, szkolenia, które by ułatwiły pracę z dziećmi młodszymi, warsztaty metodyczne dotyczące nauczania języka polskiego, jako obcego konkretnie w pracy z dziećmi i młodzieżą; warsztaty dotyczące zarządzania zespołem i współpracy z dorosłymi. Zwykle chętnie wybieram spotkania odwołujące się do psychologii, rozwoju dzieci i motywacji itp. Ciekawią mnie różne spotkania na temat nowinek w edukacji, informatyka, psychologia i pedagogika dwujęzyczności, bajkoterapia w kontekście dzieci dwujęzycznych, raczej kwestie psychologiczno-pedagogiczne, ale niezwiązane z pandemią, narzędziami nauczania online. Raczej psychologia dziecka, zaburzenia rozwojowe, wspomaganie rodziny itp.

Badane nauczycielki wskazywały również na zainteresowanie szkoleniami w dziedzinie: doboru metod pracy dostosowanych do wieku uczniów (67%), doboru metod pracy dostosowanych do umiejętności językowych uczniów (67%), aplikacji edukacyjnych możliwych do wykorzystania w procesie edukacji polonijnej (56%), tworzenia cyfrowych materiałów dydaktycznych (45%), projektowania scenariuszy zajęć oraz sposobów zaangażowania rodziców (33%).

Tytułem podsumowania

Szkolnictwo polonijne na przestrzeni ostatnich lat ewoluowało. Nauczycielki pracujące w szkołach polonijnych są świadome swojej roli w budowaniu polskiej tożsamości dzieci dorastających poza granicami kraju ojczystego. Dbają o jakość materiałów, jak i swojego przygotowania. Świadomość ta przekłada się na poszukiwanie narzędzi do pracy oraz potrzebę ciągłego rozwoju zawodowego, którego fundamentem jest doskonalenie posiadanych kompetencji i podnoszenie kwalifikacji. Wszystkie działania podejmowane przez zespoły dydaktyczne są silnie zakorzenione w misji szkół, które prowadzą. W trosce o jak najwyższą jakość edukacji polonijnej nauczycielki przeszły szereg szkoleń, które pozwoliły im na stworzenie dwóch programów nauczania: *Podróż po włoskich drózkach na małych polskich nóżkach. Program wychowania i nauczania języka i kultury polskiej dla przedszkoli polonijnych we Włoszech* (s. 117) oraz *Podróż po włoskich drogach na większych polskich nogach. Program nauczania języka polskiego i wiedzy o Polsce dla dzieci w wieku szkolnym (6-12+), uczniów polonijnych szkół społecznych we Włoszech* (s. 215). Celem powstałych dokumentów jest ujednoczenie warunków pracy nauczycieli zarówno pod względem organizacyjnym, jak i proponowanych treści kształcenia oraz wychowania. Należy podkreślić, że to właśnie nauczycielki były inicjatorkami wielu wymienionych w opracowaniu szkoleń, poszukiwały specjalistów w określonych dziedzinach, metodyków, praktyków edukacji, logopedów, lingwistów. Dobór tematyki szkoleń pozwala wnioskować zarówno o potrzebach nauczycielek, ale również o trudnościach, z jakimi spotykają się w swojej pracy. Poszukują rozwiązań, dzięki którym zrealizują założone cele, nie zapominając przy tym, że w centrum ich działań jest zawsze uczeń.

Wkład autorów

Autor deklaruje samodzielny wkład w powstanie pracy.

REFERENCES

Źródła internetowe

- Biuletyn Informacyjny Polonii Włoskiej: https://polonia-wloska.org/pl/category/archiwum_biuletynu/ [dostęp: 30.12.2023]
- Fundacja Polskiej Akademii Nauk Społecznych i Humanistycznych, Projekt „Kompendium nauczyciela – psychologiczne i pedagogiczne aspekty pracy”: <https://fundacja-pansih.pl/aktualnosci/> [dostęp: 12.11.2023]
- Nott-Bower, A. *Cztery oznaki dobrej szkoły polonijnej*: <https://bilingualhouse.com/w-poszukiwaniu-dobrej-szkoly-polonijnej/> [dostęp: 28.12.2023]
- ORPEG, *O dwujęzyczności Prof. Miodek*: <https://www.youtube.com/watch?v=vaqleHbV8EM> [dostęp: 30.12.2023]
- Panek, S. *Być nauczycielem. Polonijnym nauczycielem*: <https://www.polonijnyapedagog.com/byc-nauczycielem-polonijnym-nauczycielem/> [dostęp: 28.12.2023]
- Polacy we Włoszech: <https://www.tuttitalia.it/statistiche/cittadini-stranieri/polonia/> [dostęp: 20.12.2022]
- Rada Oświaty Polonijnej: <https://www.radaoswiaty.it/>, profil na fb <https://www.facebook.com/oswiatawewloszech/>
- Rady Oświaty Polonijnej – działalność: <https://www.radaoswiaty.it/dzialalnosc-rady-oswiaty-polonijnej-we-wloszech/> [dostęp: 20.12.2023]
- Smolińska, A. *Polskie szkoły we Włoszech łączą siły*: <https://superpolonia.info/polskie-szkoly-we-wloszech/> [dostęp: 10.11.2023]
- Szkolnictwo polonijne*. Zestawienie bibliograficzne opracowań dotyczących zagadnienia szkolnictwa polonijnego z lat 2000-2019: <https://pedagogiczna.pl/szkolnictwo-polonijne/> [dostęp: 10.11.2023]
- Szkoły polonijne we Włoszech. Wykaz polonijnych placówek edukacyjnych w poszczególnych regionach Włoch: <https://www.gov.pl/web/wlochy/szkoly-polonijne-we-wloszech>, [dostęp: 20.12.2023]
- Traczewska, A. *Szkolnictwo polonijne we Włoszech – działalność, potencjał i nowe wyzwania*: <https://www.polacywewloszech.com/2019/02/18/szkolnictwo-polonijne-we-wloszech-dzialalnosc-potencjal-i-nowe-wyzwania/> [dostęp: 10.11.2023]
- Traczewska, A. *Kształcenie nauczyciela polonijnego to nie koszt to inwestycja*: <https://www.polacywewloszech.com/2019/10/31/rzym-ksztalcenie-nauczyciela-polonijnego-to-nie-koszt-to-inwestycja/> [dostęp: 10.12.2023]
- Wilkinson, D. *Nauczyciel polonijny i jego rola*: <https://blizejpolskiejsobotniejszkoly.com/nauczyciel-polonijny-i-jego-rola/> [dostęp: 10.11.2023]